

Burgerparticipatie in beleidsvorming en/of projecten

Colofon

De brochure 'Burgerparticipatie in beleidsvorming en/of projecten' is een uitgave van Burgerkracht Limburg.

Mercator 1

6135 KW Sittard

T 046 420 81 59

E info@burgerkrachtlimburg.nl | www.burgerkrachtlimburg.nl

Bronvermelding

van der Heijden, A., Veenstra, M., Stoffers, E. Burgerparticipatie in beleidsvorming en/of projecten.
Sittard: Burgerkracht Limburg; juni 2020.

Auteurs

Anouk van der Heijden, Marja Veenstra, Esther Stoffers

Ontwerp en opmaak

Artline, Kessel

© 2020, Burgerkracht Limburg

Like ons op [Facebook](#)

Volg ons op [LinkedIn](#)

Deze uitgave is medemogelijk gemaakt door subsidie van de provincie Limburg

provincie limburg

Inhoud

1	Burgerparticipatie in beleidsvorming en/of projecten	4
2	Burgerparticipatie, daarom doen!	6
3	Burgerparticipatie betekenisvol vormgeven, hoe doe je dat?	7
	Stap 1: Doel van burgerparticipatie formuleren	8
	Stap 2: Ruimte voor invloed, ondersteuning en budget vaststellen	9
	Stap 3: Bepaal in welke fase(s) en activiteiten van beleidsvorming en/of projecten je burgers wilt betrekken en met welk doel	10
	Stap 4: Bepaal welke niveaus en methodieken van burgerparticipatie je wilt toepassen	11
	Stap 5: Werven van Burgers	13
	Stap 6: Aan de slag met de geworven burgers	15
	Stap 7: Succesvol worden en blijven	18
	Bronnen	20
	Bijlagen 1 t/m 8	21
	Werkboek	34

Burgerparticipatie in beleids- vorming en/of projecten

► **Burgerkracht Limburg zet zich in voor een Limburg waarin iedereen meetelt en op een eigen manier meedoet. Dat kan volgens ons alleen als alle (Lim)burgers gezien en gehoord worden. Een van de manieren om gezien en gehoord te worden is het versterken van participatie van burgers in beleidsvorming en/of projecten¹ die gevolgen hebben voor die burgers. Als Burgerkracht Limburg zijn we volop aan de slag met burgerparticipatie. Een van onze rollen is het adviseren, trainen en coachen van professionals om burgerparticipatie duurzaam vorm te geven. Een andere rol is het toerusten en coachen van burgers om te participeren in beleidsvorming en/of projecten.**

Deze brochure geeft handvatten voor de adviseurs van Burgerkracht Limburg om de rol van het adviseren, trainen en coachen van professionals vorm te geven. Tevens kan de brochure als handvat dienen voor andere professionals die zelfstandig met het vormgeven van burgerparticipatie aan de slag gaan. Het in deze brochure beschreven stappenplan is een leidraad voor het proces wat je als

adviseur samen met de betrokken partijen doorloopt om burgerparticipatie betekenisvol vorm te geven. Je rol als adviseur kan variëren van het voortouw nemen, aanjagen, intensief begeleiden of op afstand/afroep adviseren. De rol die je inneemt is afhankelijk van de context, de initiatiefnemer, het onderwerp en de expertise en ervaring van de externe partij(en) op het gebied van burgerparticipatie.

¹ We hebben het in deze brochure over burgerparticipatie in beleidsvorming en/of projecten. Met beleidsvorming bedoelen we het komen tot beleid, bijvoorbeeld een beleidsstuk over het ondersteunen van mantelzorgers in de gemeente. Met projecten bedoelen we zowel afgebakende projecten, bijvoorbeeld het vormgeven aan een inloophuis voor jonge moeders als initiatieven of ideeën die nog tot bloei moeten komen en verder uitgewerkt dienen te worden, bijvoorbeeld het idee van een aantal professionals in de wijk om een positief gezonde wijk te worden.

We richten ons binnen deze brochure op betekenisvolle burgerparticipatie in beleidsvorming en/of projecten. Burgers oefenen hierbij direct of indirect invloed uit op de ontwikkeling, uitvoering en/of evaluatie van beleid of een project. Hierbij kan de inbreng van de burgers variëren.

De participatie kan formeel zijn, bijvoorbeeld via een participatieraad van de gemeente in het kader van de Wet maatschappelijke ondersteuning. Dan stelt de gemeente formeel vast wat hun taak is. De participatie kan ook informeel zijn, waarbij wel afspraken worden vastgelegd over de mate van participatie hoewel die niet wettelijk verplicht is. Informele burgerparticipatie vraagt daarom elke keer weer opnieuw naar het betekenisvol vorm geven van burgerparticipatie. Deze brochure richt zich specifiek op het ondersteunen van het betekenisvol vormgeven van informele burgerparticipatie.

Dit document maakt de werkwijze van Burgerkracht Limburg inzichtelijk. Dit alles, met het uiteindelijke doel dat burgerparticipatie daadwerkelijk betekenisvol is en bijdraagt aan een Limburg waarin iedereen meetelt en op een eigen manier meedoet.

Betekenisvolle burgerparticipatie

Burgerparticipatie betekent dat burgers een actieve rol hebben in activiteiten of beslissingen in het proces, die betekenisvolle gevolgen hebben voor de burger(groepen).

Onderstaande aspecten dragen bij aan betekenisvolle burgerparticipatie:

- De burger participeert op een manier die voor hem of haar waardevol is.
- Participatie heeft betrekking op beleidsvorming en/of projecten die de burger aan gaan en die zijn of haar leven ook daadwerkelijk beïnvloeden.
- Het is een georganiseerd proces om de burgers te betrekken. Het gebeurt niet incidenteel of toevallig. Er wordt door de organisatie of instantie die burgers willen betrekken beschreven hoe burgers participeren.
- Er is interactie tussen de organisatie die het project leidt of initieert en de burger die participeert. Burgers moeten voldoende worden geïnformeerd om waardevol te kunnen participeren, maar de participatie gaat verder dan alleen informeren.
- Burgers hebben daadwerkelijk invloed, er wordt teruggekoppeld wat er met hun input of advies wordt gedaan.
- Burgers worden vanaf een zo vroeg mogelijk stadium bij het project betrokken en niet pas nadat er al veel belangrijke beslissingen zijn genomen.
- Het uitgangspunt is verrijking van inzichten. Het is niet vanzelfsprekend dat de burger die participeert de hele doelgroep vertegenwoordigt of een afspiegeling van de wijk, buurt of specifieke doelgroep is. Het gaat om het toevoegen van waarde.

Burgerparticipatie, daarom doen!

2

▶ Als Burgerkracht zijn we natuurlijk overtuigd van de meerwaarde van burgerparticipatie. Om anderen te inspireren aan de slag te gaan met betekenisvolle burgerparticipatie kun je verschillende soorten meerwaarde voor het voetlicht brengen, namelijk:

- **Kwalitatieve meerwaarde:** verbeteren kwaliteit van beleid en/of projecten doordat de expertise van beleidsmakers of project-medewerkers wordt gecombineerd met de expertise en ervaringsdeskundigheid van de burgers.
- **Ethische meerwaarde:** Burgers zijn direct belanghebbenden en hebben daarom het recht om meegenomen te worden en zeggenschap uit te oefenen in beslissingen die over hen gaan.
- **Empowerende meerwaarde:** door te participeren kan de burger in staat gesteld worden om optimaal gebruik te maken van zijn talenten, vaardigheden, kennis en capaciteiten. Met als gevolg dat ze daardoor ook in andere situaties sneller aanspraak zullen maken op hun talenten, vaardigheden, kennis en capaciteiten. Betrokkenheid van burgers kan burgers, maar ook andere partijen, sterken in een gevoel van gelijkwaardigheid.

In de factsheet '[Meerwaarde van burgerparticipatie](#)' zijn de meerwaardes concreet uitgewerkt.

Burgerparticipatie betekenisvol vormgeven, hoe doe je dat?

3

▶ Het stappenplan op de volgende pagina helpt bij het vormgeven van participatie van burgers in beleidsvorming en/of projecten. We hebben het door ons gehanteerde stappenplan voor cliëntenparticipatie in onderzoek (Stoffers, 2020) als vertrekpunt genomen en aangepast op basis van literatuur en opgedane ervaringen in de praktijk.

De stappen moeten niet gezien worden als een rechte lijn, maar veel meer als een wegwijzer. Nieuwe informatie en ervaringen kunnen ertoe leiden dat je teruggaat naar een eerder ingevulde stap om deze aan te passen. Of eerdere ervaringen kunnen er toe leiden dat je sommige stappen in één keer vorm geeft en niet meer apart doorloopt.

De doorlooptijd van het inrichten van burgerparticipatie is variabel aangezien meerdere aspecten een rol spelen. Vaak zijn er ook meerdere partijen bij betrokken. Als Burgerkracht Limburg fungeren we soms als partner of eigenaar, maar soms ook als expertisecentrum. Als adviseur zit je vaak niet in de positie om alle beslissingen volledig zelfstandig te nemen. Je kunt een externe partij bijvoorbeeld wel aansporen om het doel van participatie te formuleren en hen hierbij helpen, maar je kunt het niet voor hen bepalen.

Je kunt bijvoorbeeld adviseren om een onkostenvergoeding voor participanten op te nemen, maar je kunt het niet daadwerkelijk regelen.

Belangrijk:

Selecteer voor de eerste stap al burgers die mee kunnen en willen denken over burgerparticipatie in beleidsvorming en/of projecten. Zij kunnen vanuit burgerperspectief meedenken over het inrichten van burgerparticipatie. Deze burgers hoeven niet dezelfde burgers te zijn als diegene die later in de beleidsvorming en/of projecten participeren. Middels dit stappenplan moet namelijk nog ontdekt worden welke expertise en vaardigheden de burgers die participeren nodig hebben en dus wat voor burgers er nodig zijn. **Voor deze eerste stappen kun je het beste burgers uit je netwerk kiezen die al ervaring hebben met participeren en vanuit die ervaring kunnen meedenken.**

Figuur 1

Stap 1: Doel van burgerparticipatie formuleren

Waarom wil je burgers erbij betrekken en wat wil je van ze weten? Het is goed om voor jezelf duidelijk te hebben wat je wilt bereiken met het betrekken van burgers, zodat je burgerparticipatie doelgericht kan inrichten. Daarnaast kun

je dan andere betrokkenen, bijvoorbeeld deelnemers uit de projectgroep of de subsidieverstrekker, uitleggen waarom burgers participeren. Natuurlijk is het voor burgers ook belangrijk om te weten met welk doel ze participeren.

Tip: Het doel van participatie is niet alleen het betrekken van burgers. Het moet een onderliggend doel hebben, bijvoorbeeld een kwaliteitsverbetering. Kijk hier ook nog eens naar de factsheet '[Meerwaarde van burgerparticipatie](#)'.

Bijvoorbeeld een gemeente wil beleid actualiseren met betrekking tot mantelzorg en informele zorg, omdat het huidige beleid afloopt en er een nieuw beleid voor de komende 4 jaar wenselijk is. De insteek is om dit nieuwe beleid vorm te geven op basis van de wensen en behoeften van de mantelzorgers die binnen de gemeente wonen. Daarvoor zal de gemeente een werkplan opstellen om te kijken hoe ze het beleid van onderop vorm kunnen geven. Doel van burgerparticipatie: Beleid laten aansluiten bij de behoeften van de mantelzorgers en (zorg)vrijwilligers.

* Deze casus komt bij alle stappen terug als voorbeeld.

Formuleer nu het doel in het [werkboek](#).

Stap 2: Ruimte voor invloed, ondersteuning en budget vaststellen

Weten hoeveel invloed burgers uit kunnen oefenen helpt bij het (vooraf) bespreken van wederzijdse verwachtingen. Als deze vooraf niet helder zijn, is de kans groot op teleurstellingen en wrijving. Factoren die onder andere bepalen hoeveel invloed burgers daadwerkelijk uit kunnen oefenen zijn: (wettelijke) kaders, (in)formele regels en houding van stakeholders (2a), tijd, menskracht en geld (2b).

2a Ruimte voor invloed

Ga na hoeveel ruimte voor invloed van burgers er daadwerkelijk is. Bepaal vooraf hoeveel invloed burgers uit kunnen oefenen. Als de mate van invloed te klein is om het in de vorige stap geformuleerde doel te behalen, kun je je afvragen of participatie betekenisvol is. Als nu duidelijk wordt dat er met de ideeën of adviezen van burgers in de praktijk weinig tot niets gedaan kan worden, kan de conclusie zijn dat betekenisvolle burgerparticipatie niet haalbaar is.

Bijvoorbeeld een gemeente wil beleid actualiseren met betrekking tot mantelzorg en informele zorg.

Ruimte van invloed: Burgers kunnen hun ervaringen delen, wensen uitspreken en advies geven maar uiteindelijk heeft de gemeente de regie en eindverantwoordelijkheid in het vaststellen van het beleid. Er zijn wettelijke kaders waarbinnen het beleid moet passen. Bijvoorbeeld Wet maatschappelijke ondersteuning en de participatiewet.

2b Beschikbare ondersteuning en budget

Ga na hoeveel tijd, menskracht en geld er beschikbaar is voor burgerparticipatie. Burgerparticipatie kost extra tijd en geld welke begroot moeten worden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan tijd voor het begeleiden van burgers, reiskostenvergoeding en vacatiegelden voor burgers.

Bijvoorbeeld een gemeente wil beleid actualiseren met betrekking tot mantelzorg en informele zorg.

Beschikbare geld, tijd en menskracht: er zijn twee beleidsmedewerkers die verantwoordelijk zijn gemaakt voor het vormen van beleid en het betrekken van burgers daarbij. Ze hebben een werkplan met daarin een X aantal uur en euro gereserveerd voor burgerparticipatie. Ze hebben afgesproken reiskosten te vergoeden maar geen vacatiegelden, en te zorgen voor een goede catering tijdens de bijeenkomst. Hier is budget voor gereserveerd. Ook is er budget gereserveerd voor een klein bedankje achteraf.

In de factsheet '[Randvoorwaarden om burgerparticipatie tot een succes te maken](#)' staan praktische en inhoudelijke randvoorwaarden genoemd.

Omschrijf nu de vastgestelde ruimte voor burgers in het [werkboek](#).

Stap 3: Bepaal in welke fase(s) en activiteiten van beleidsvorming en/of projecten je burgers wilt betrekken en met welk doel.

Betrek burgers daar waar ze betekenisvol kunnen participeren. Om te bepalen in welke fases burgers betekenisvol kunnen participeren kijk je naar de volgende zaken:

- Welke fases heeft de beleidsvorming en/of het project? Wat is de huidige fase en wanneer worden belangrijke beslissingen genomen?
- Welke activiteiten vinden er per fase plaats? Zie het voorbeeld, figuur 2.
- Doel: Met welk doel wil je burgers in deze fase en bij deze activiteiten betrekken? Draagt participatie bij aan het einddoel?

Bij voorkeur betrek je burgers in meerdere fases en zo vroeg mogelijk in het project. Hoe eerder burgers bij de beleidsvorming en/of projecten betrokken worden hoe groter hun gevoel van eigenaarschap, betrokkenheid en motivatie.

Bijvoorbeeld een gemeente wil beleid actualiseren met betrekking tot mantelzorg en informele zorg. Hieronder vind je een tabel waarin stap 3 voor dit project uitgewerkt is.

Fasen [*]	Activiteit per fase ^{**}	Doel van participatie per activiteit ^{***}
Vorbereiding	Plan van aanpak maken om het beleid te actualiseren en hoe de burgers te betrekken	Betekenisvolle participatie binnen het project borgen
	Uitvoering	Perspectief van doelgroep (niet individuen) meenemen in het mantelzorgbeleid
Evaluatie	Ervaringen van een brede groep burgers ophalen	Controleren of het perspectief van de doelgroep goed geborgd is in het mantelzorgbeleid
	Voorlopig beleid opstellen en toetsen onder burgers	Leren over hoe je burgers bij actualisatie van beleid kan betrekken
Disseminatie	Evaluëren hoe het proces tot actualisatie van het beleid en de samenwerking met burgers hierin is verlopen	Toetsen of het beleid daadwerkelijk aansluit bij de wensen en behoeften van mantelzorgers
	Evaluëren hoe mantelzorgers het nieuwe beleid ervaren	Draagvlak creëren voor het geactualiseerde beleid

Figuur 2: voorbeeld van het betrekken van burgers, activiteiten per fase, doel van participatie per activiteit

* Fasen kunnen zijn voorbereiding, uitvoering, evaluatie en disseminatie maar kunnen ook specifieker zijn, bijvoorbeeld, schrijven projectplan, samenstellen projectteam, ontwikkelen interviewguide, etc.
 ** Er kunnen per fase meerdere activiteiten benoemd worden.
 *** Het doel van de participatie kan voor meerdere activiteiten hetzelfde zijn. Het kan ook voorkomen dat participatie geen meerwaarde heeft in een bepaalde fase of bij bepaalde activiteiten, en besluit je in die fase participatie geen vorm te geven.

Vul nu zelf zo'n tabel in het werkboek.

Stap 4: Bepaal welke niveaus en methodieken van burgerparticipatie je wilt toepassen.

In de vorige stap heb je per fase de activiteiten en het doel van participatie aangegeven. Nu ga je kijken naar welke niveaus van participatie (4a) en welke methodieken (4b) erbij horen.

4a Bepaal de niveaus

Je hebt een aantal niveaus van participatie, die de mate van invloed weergeven. We gebruiken de participatieladder van Arnstein (1963)² in aangepaste vorm.

Toelichting participatieniveaus

Informeren: Geen actieve vorm van participatie, maar wel belangrijk om mee te nemen hoe en wie je informeert. Is een randvoorwaarde voor participatie.

Consultatie: Je vraagt naar ervaringen met bepaalde diensten of voorzieningen.

Advisering: Je vraagt gericht advies en koppelt terug wat je met het advies hebt gedaan.

Partnerschap: Je gaat samen aan de slag met beleidsvorming en/of een project waarbij expertise en ervaring aanvullend aan elkaar zijn en er samen beslissingen worden genomen.

Regie: De burger heeft de regie over een specifieke fase en/of activiteit binnen de beleidsvorming en/of het project.

Bepaal per fase en activiteit het niveau van participatie. Er kunnen meerdere niveaus per fase en activiteit benoemd worden.

4b Kies methodieken

Er zijn tientallen methodieken beschikbaar om burgerparticipatie vorm te geven. Bijvoorbeeld een dorpsraad, een e-panel of verhalen ophalen. We hebben in bijlage [‘Tools voor burgerparticipatie’](#) een aantal tools beschreven ter inspiratie voor: het kiezen van een geschikte participatiemethodiek, het werken met een bepaalde methodiek of het betrekken van diverse doelgroepen.

Methodieken van burgerparticipatie dienen aan te sluiten bij de doelgroep waar je je op richt bij beleidsvorming en/of projecten en de doelstellingen die je beoogt en kunnen verschillen per fase.

² De participatieladder is oorspronkelijk ontworpen door Arnstein (1969). Zij ontwierp een ladder met acht (hierarchische) treden. Arnstein zag actieve participatie als het deelnemen van het individu/de burger aan het vormgeven van de samenleving. Wij gebruiken de ladder van Edelenbos en Monnikhof (2001, in: [participatiewiki.be](#)), met vijf treden en hebben die gekanteld van verticaal naar horizontaal. Het gaat immers om betekenisvolle participatie en niet om de hoogste trede op de ladder (publicatie ‘toolkit patiëntenparticipatie in de Palliatieve Zorg)

Bijvoorbeeld een gemeente wil beleid actualiseren met betrekking tot mantelzorg en informele zorg. Hieronder vind je een tabel waarin stap 4 voor dit project uitgewerkt is.

Fasen*	Activiteit per fase**	Doel van participatie per activiteit**	Niveau (stap 4a)	Methodieken (stap 4b)	Wie of welke (groep) burger(s) (Zie stap 5a)
Vorbereiding	Plan van aanpak maken om het beleid te actualiseren en hoe de burgers te betrekken	Betekenisvolle participatie binnen het project borgen	Advisering	Schriftelijke feedback Mondelinge feedback tijdens bijeenkomst	Belangenbehartiger Ervaringsdeskundigen met ervaring met participeren
Uitvoering	Ervaringen van een brede groep burgers ophalen	Perspectief van doelgroep (niet individuen) meenemen in het mantelzorgbeleid	Consultatie	Groepsgesprek met beleidsmedewerkers en burgers	Ervaringsdeskundigen en belangenbehartigers
	Voorlopig beleid opstellen en toetsen onder burgers	Controleren of het perspectief van de doelgroep goed geborgd is in het mantelzorgbeleid	Advisering	Groepsgesprek met beleidsmedewerkers en burgers	Ervaringsdeskundigen en belangenbehartigers
Evaluatie	Evalueren hoe het proces tot actualisatie van het beleid en de samenwerking met burgers hierin is verlopen	Leren over hoe je burgers bij het opstellen van beleid kan betrekken	Advisering	Individuele gesprekken met een aantal burgers (telefonisch)	Deelnemers vorige fasen
	Evalueren hoe mantelzorgers het nieuwe beleid ervaren	Toetsen of het beleid daadwerkelijk aansluit bij de wensen en behoeften van mantelzorgers	Consultatie	Vragenlijst onder mantelzorgers	Ervaringsdeskundigen uit gemeente
Disseminatie	Het bekendmaken van het geactualiseerde beleid binnen de gemeente bij de relevante stakeholders	Draagvlak creëren voor het geactualiseerde beleid	Partnerschap	Voorlichtingsbijeenkomsten bij relevante stakeholders	Deelnemers vorige fasen

Figuur 3: Voorbeeld overzicht met per fase en activiteit het niveau van participatie. Er kunnen meerdere niveaus per fase en activiteit benoemd worden. Het geeft aan dat er meerdere burgers of burgergroeperingen bij betrokken zijn en er meerdere methodieken gebruikt gaan worden.

Vul nu zelf in het *werkboek* zo'n tabel in.

Stap 5: Werven van Burgers

5a Kies wie of welke (groep) burgers

Je hebt nu bepaald welke niveaus en methodieken van burgerparticipatie je wilt toepassen. Op basis daarvan bepaal je of je bijvoorbeeld een individuele burger met bepaalde ervaring nodig hebt, een vertegenwoordiger namens een groep, een groep wijkbewoners of bijvoorbeeld een adviesgroep.

In figuur 4 geven we voorbeelden weer van verschillende methode(n), op verschillende niveaus, de rollen die dat vraagt van de burger(s), en de benodigde expertise en vaar-

digheden van burgers op dit participatieniveau. Ze zijn bedoeld ter inspiratie en ter voorbereiding op het benaderen van de juiste burger (vertegenwoordigers). Vervolgens kun je samen met de geworven burgers in stap 6 terugkeren naar deze voorbeelden om gezamenlijk de participatie-activiteiten in het project in te richten.

Aan de hand van voorgaande stappen ontstaat er een beeld van welke burger(s) je zoekt voor participatie in de beleidsvorming en/of het project. Welke expertise en vaardigheden

hebben burgers nodig om de participatiemethode uit te voeren en de doelen van participatie te behalen? Bijvoorbeeld; moeten ze deel uitmaken van een specifieke doelgroep, moeten ze gebruik maken van een bepaalde voorziening, moeten ze wel of niet een achterban hebben? Moeten ze bepaalde ervaringen hebben of over bepaalde kennis beschikken? Moeten ze in staat zijn om bestuurlijke stukken te lezen? Moeten ze kennis hebben van bepaalde wetgeving?

Niveau (zie stap 4a)	Informatie	Consultatie	Advisering	Partnerschap	Regie
Rol burger	Informatie ontvanger	Ervaring delen	Adviseur (gevraagd en ongevraagd)	Samenwerkingspartner	Bestuurder, opdrachtgever
Expertise en vaardigheid burger(s)	Informatie tot zich nemen	Eenmalig delen van zijn of haar eigen ervaring	Samenwerkingspartner voor een langere periode. Eigen ervaringen en ervaringen van andere om kunnen zetten in advies.	Overstijgend kunnen denken, zich binden voor een langere periode	Overstijgend kunnen denken, bindt zich voor een langer periode.
Voorbeelden Methodiek (zie stap 4b)	Symposium of voorlichtingsavond bezoeken	Interview, focusgroep-discussie, wereldcafé, vragenlijst	Lid raad van advies, adviesgroep	Stuurgroep, medezeggenschapsraad, lid projectgroep	Workshop geven, communicatiemateriaal ontwikkelen

Figuur 4: een uitwerking per participatieniveau

Op dit punt wordt gekeken naar de participanten die betrokken zijn bij de voorbereiding van het project (die mee dit stappenplan ingevuld hebben). Kunnen en willen zij een nieuwe rol in de uitvoering van het project spelen? Of nemen ze na de werving afscheid van dit project?

Bedenk ook hoeveel burgers je wilt betrekken bij het project. We raden vanuit Burgerkracht Limburg aan om minimaal twee burgers te betrekken, zodat ze elkaar kunnen versterken. Als er in verhouding veel professionals zijn en weinig burgers voelen burgers zich moge-

lijk niet vrij genoeg om hun mening te delen. Daarnaast is de belasting iets minder groot, ze hebben de mogelijkheid om zich af te melden wetende dat het burgerperspectief dan alsnog vertegenwoordigd wordt. Ook hebben ze een sparringpartner.

Verder kun je nu ook een reële begroting opmaken. In stap 2 heb je al gekeken naar beschikbaar budget. Nu kun je de bedragen koppelen aan inzet. Zo is het bij de werving al duidelijk wat je burgers financieel als vergoeding kan bieden.

Bijvoorbeeld een gemeente wil beleid actualiseren met betrekking tot mantelzorg en informele zorg.

Wat kan je meenemen in je begroting? Twee mantelzorgers met ervaring met participeren geven mondeling feedback op het projectplan. Voor deze bijeenkomst begroot je broodjes en soep om de bijeenkomst aantrekkelijker te maken. Je wilt niet dat deelname aan bijeenkomsten de burgers geld kost, daarom vergoed je reiskosten en parkeerkosten. Voor twee groeps gesprekken begroot je eveneens broodjes, soep, reiskosten en parkeerkosten. Ook begroot je tijd voor deze bijeenkomsten en acties ter voorbereiding en n.a.v. deze bijeenkomsten. Aan het eind van deze bijeenkomsten geef je een klein bedankje mee. Bijvoorbeeld een doosje merci. Ook begroot je tijd voor de evaluatiegesprekken met de individuele burgers. Omdat je deze telefonisch doet, is extra beloning / vergoeding niet noodzakelijk. Je wilt graag dat veel mantelzorgers de evaluatie-enquête invullen. Daarom verloot je onder de deelnemers een dagje ontspanning voor de mantelzorger. Deze prijs moet je ook begroten. Ook moet je tijd en geld begroten voor het maken, verspreiden en analyseren van deze enquête en voor acties n.a.v. de resultaten van deze enquête.

5b Als je weet welke burgers je wilt laten participeren bedenk dan hoe je deze burgers het beste kunt bereiken

Werven kan via diverse kanalen bijvoorbeeld via Huis aan huis bladen, social-media, posters, je kunt mensen persoonlijk benaderen en je kunt via anderen in je netwerk mensen benaderen. Welke burgers je zoekt en welke methode je toe wilt passen bepaalt welk medium je het beste kunt gebruiken.

Bijvoorbeeld een gemeente wil beleid actualiseren met betrekking tot mantelzorg en informele zorg

Als je deelnemers wilt werven om het projectplan te lezen en advies te geven is er maar een beperkt aantal mensen geschikt. Je zou dan kunnen werven via Platform Mantelzorg Limburg of via een steunpunt mantelzorg. Zij kennen mantelzorgers die het leuk vinden om advies te geven. Als je mantelzorgers wilt werven om de enquête over mantelzorg in te vullen zijn eigenlijk alle mantelzorgers binnen de gemeente geschikt. Je kunt er dan voor kiezen om bijvoorbeeld via een huis-aan-huis blad een oproep te verspreiden of een poster op te hangen in het gemeentehuis.

Zo zie je dat de doelgroep en de schaarste ervan de wervingsmethodiek en plek bepalen.

Het helpt om een vacaturetekst te maken. Zo is het niet alleen voor de mensen die je vraagt om je te helpen bij de werving duidelijk wie je zoekt, maar het helpt ook jezelf om duidelijk te omschrijven wie je zoekt. Zijn de eisen die je stelt aan de burger reëel? Als voorbeeld een format voor een [wervingsprofiel/vacaturetekst](#). Deze vacaturetekst kun je bijvoorbeeld delen op social-media of op de website van de gemeente. Maar denk ook eens aan andere 'vindplaatsen'. In de factsheet ['Vindplaatsen van burgers die mogelijk kunnen participanten'](#) staan hiervoor een aantal ideeën. Het vinden van geschikte burgers kan enige tijd duren. Begroot bij voorkeur twee maanden tussen het uitzetten van de vacature en de start van je project.

Vul nu in het [werkboek](#) in welke burgers je zoekt en hoe je hen het

beste kunt bereiken. Maak ook een [wervingsprofiel](#).

Als je burgers geworven hebt die mogelijk willen participeren is het verstandig om een kennismakingsgesprek in te plannen om te kijken of expertise en vaardigheden en de verwachtingen over en weer kloppen. Zie ook de factsheet ['tips voor het eerste gesprek'](#).

Stap 6: Aan de slag met de geworven burgers

Als je alleen burgers hebt die op informatie en consultatieniveau mee doen, ga je aan de slag met het projectplan zoals opgesteld.

Als je bij deze stap afscheid neemt van de burgers die betrokken waren bij de voorbereiding van het project (het doorlopen van dit stappenplan) doe je dit op gepaste wijze. Je maakt afspraken met hen over in hoeverre zij geïnformeerd willen worden over het verdere verloop van het project.

Als je burgers hebt die op minimaal adviesniveau bij de beleidsvorming en/of project betrokken worden is het helpend om voor aanvang met hen het participatiespel te spelen. Het participatiespel helpt om de dialoog tussen de burgers en de beroepskrachten op gang te brengen en helpt om wederzijdse verwachtingen op elkaar af te stemmen. De factsheet ['Het participatiespel'](#) leidt je stap voor stap door het spel.

Participatiematrix

Visualiseren helpt bij het vormgeven van betekenisvolle burgerparticipatie. Als hulpmiddel in deze stap maak je gebruik van de participatiematrix. In de participatiematrix zet je op de verticale as de fasen van beleidsvorming en/of project neer (zie stap 3) en op de horizontale as de fasen van de participatieladder, oftewel de niveaus waarop burgers kunnen participeren (zie stap 4a).

Dit is het spelbord van het participatiespel. Speel vervolgens het participatiespel met de burgers. Staan de juiste burgers op de juiste plek? Als dit de juiste plek is, wat heeft de burger nog nodig om deze rol uit te voeren? Je kunt er ook voor kiezen om het spel voor een deel van de fases te spelen. Later kun je dan de fases die verder in de tijd liggen spelen.

Vul in het werkboek [het spelbord van het participatiespel](#) in.

Tips om aan de slag te gaan met de burgers:

Informeer de burgers goed aan het begin van het participatieproces. Maak vooraf afspraken over de ondersteuning en vergoeding. Spreek ook af wat nog nodig is voor succesvolle participatie; bijvoorbeeld scholing. Bij voorkeur participeren burgers in meerdere fases en op meerdere niveaus.

Zorg voor een vast aanspreekpunt voor de participanten. Zorg dat deze ook aanwezig is bij het spelen van het participatiespel aan het begin van het project zodat deze weet wat er is afgesproken.

Probeer een vertrouwensband te creëren met de burgers die participeren. Besteed aandacht aan kennismaking. Als er een goede sfeer is zullen burgers eerder belemmeringen die ze ondervinden in het participatieproces aan durven te geven. Af en toe over hobby's en vrije tijd praten in plaats van alleen maar over het project zal de samenwerking bevorderen. Zorg voor een veilige omgeving en een vertrouwde sfeer voor inwoners. Participatie moet zo laagdrempelig mogelijk zijn. Organiseer activiteiten wanneer het de burgers het beste uit komt en op plaatsen waar burgers al samenkomen, pas je taal aan (geen jargon) en gebruik neutrale gesprekspartners.

Stem af wie wat doet en wanneer. Heb speciale aandacht voor informatie-uitwisseling over en weer. Niets is zo vervelend als in een overleg te zitten waarin je het gevoel hebt dat er over allerlei stukken gepraat wordt die je niet kent.

Houd in gedachte dat burgers hun vrije tijd investeren of tijd vrij maken om zich in te zetten voor het project, omdat ze het belangrijk vinden. Ben je er bewust van dat het belangrijk is om hen gemotiveerd en betrokken te houden. Ze kunnen ook kiezen voor andere tijdsbesteding.

Hieronder de invulde matrix op basis van het voorbeeld van mantelzorg.

Niveau Fasen van beleid en/of project	Informatie (burger weet mee)	Consultatie (burger denkt en praat mee)	Adviseren (burger adviseert, professional beslist)	Partnerschap (burger beslist en doet mee)	Regie (burger bepaalt, professional ondersteunt)
Vorbereiding Opstellen werkplan			 1 2		
Uitvoering, Ervaring ophalen bij een brede groep Burgers		 3 2		 *	
Uitvoering, Voorlopig beleid opstellen en toetsen bij burgers			 4 4		
Evaluatie Proces			 4 4		
Evaluatie Uitkomst		 5			

Figuur 5: ingevulde participatiematrix op basis van het voorbeeld

- adviseur Burgerkracht Limburg, betrokken bij Platform Mantelzorg Limburg
- mantelzorgers met ervaring met participeren
- ervaringsdeskundigen, mantelzorgers uit gemeente speciaal geselecteerd om mee te denken op adviesniveau
- ervaringsdeskundigen, alle mantelzorgers uit gemeente

1. schriftelijke feedback geven (op werkplan of eindrapport)
2. mondelingen feedback geven (op werkplan)
3. deelnemen aan focusgroepdiscussie (over huidige mantelzorgbeleid en kansen)
4. deelnemen aan vergadering (over beleid of over proces)
5. enquête invullen

* Ook kan je ervoor kiezen om samen met mantelzorgers die meer ervaring hebben in het participeren interviews te doen bij andere mantelzorgers om ervaringen op te halen. Dan heb je in de uitvoeringsfase ook participatie op partnerschapsniveau.

Tips voor succes:

Geven burgers advies? Koppel dan terug wat je met het advies doet. Mocht je er niets mee doen, beargumenteer dan waarom en koppel dat ook terug. Dan weet de burger dat je hem of haar serieus neemt en zal deze bereid zijn om te blijven participeren.

Erken de bijdragen van de burgers die participeren op passende wijze. Het realiseren van snel zichtbare resultaten kan burgers motiveren om betrokken te blijven. Ze zien dan effect van hun inbreng, dit hoeft geen eindresultaat te zijn maar kunnen ook positieve resultaten zijn in het proces. Het is ook goed om tegenvallende resultaten te communiceren.

Probeer je project onder de aandacht van de pers te brengen. Mocht je project in de pers komen, zorg er dan ook voor dat je je waardering uit spreekt naar de burgers. Als je nog (meer) burgers zoekt kun je dat ook aangeven.

Stap 7: Succesvol worden en blijven

Blijf betrokken burgers informeren, ook als je geen nieuws hebt. Evalueer tussentijds met hen hoe het participatieproces loopt: wat zijn belemmeringen? Wat loopt goed? Moet het plan aangepast worden? Heeft de burger bepaalde ondersteuning nodig? Ook hiervoor kan het participatiespel helpend zijn. Plan bij de start van het project evaluatiemomenten in. Als je extra of juist minder evaluatiemomenten nodig hebt moet je de momenten tussentijds aanpassen.

In de [factsheet 'Mogelijke belemmeringen voor burgerparticipatie en strategieën om ermee om te gaan'](#) hebben we voorbeelden beschreven van mogelijke belemmeringen die men ervaart om burgerparticipatie succesvol in te zetten en uit te voeren. We hebben daar tevens strategieën bij gezet om met de belemmeringen om te gaan.

Gaandeweg het proces kan blijken dat andere methodes van participatie passender zijn. Zorg dan voor goede afstemming met de burgers. Bekijk of de burgers die participeren nog over de benodigde capaciteiten en vaardigheden beschikken en probeer indien nodig (en in goed overleg) andere burgers te werven.

Kijk ook nog eens naar de factsheet ["Randvoorwaarden om burgerparticipatie tot een succes te maken"](#).

Tot slot

Burgerparticipatie is een voortdurend proces van leren door te doen. Door de PDCA (Plan, Do, Check en Act)-cirkel toe te passen voorkom je veelal dat er achteraf teleurstelling bij de betrokkenen ontstaat door bijv. te weinig ervaren impact van de burgerparticipatie, te weinig betrokkenheid of niet de juiste persoon op de juiste plek.

Daarnaast staat of valt succesvolle burgerparticipatie met goede communicatie: open, transparant, eerlijk en respectvol. Benoem het als het niet klikt of de samenwerking niet goed verloopt. Maar vergeet vooral ook niet succes te delen, inbreng te waarderen en oprecht geïnteresseerd te zijn in wat de ander vertelt.

Factsheets/bijlagen

Bijlage 1: [Factsheet 'Meerwaarde van burgerparticipatie'](#)

Bijlage 2: [Factsheet 'Randvoorwaarden om burgerparticipatie tot een succes te maken'](#)

Bijlage 3: [Tools voor burgerparticipatie](#)

Bijlage 4: [Format voor een wervingsprofiel/vacaturetekst](#)

Bijlage 5: [Factsheet 'Vindplaatsen van burgers die mogelijk kunnen participeren'](#)

Bijlage 6: [Factsheet 'Tips voor het eerste gesprek'](#)

Bijlage 7: [Factsheet 'Het participatiespel'](#)

Bijlage 8: [Factsheet 'Belemmeringen voor burgerparticipatie en strategieën om ermee om te gaan'](#)

Werkboek

In dit werkboek kun je het [stappenplan](#) concreet invullen om burgerparticipatie vorm te geven.

Bronnen

Voor deze uitgave hebben we, naast onze ervaring, diverse bronnen gebruikt:

- Arnstein, S.R. (1959). *A ladder of citizen participation*. *Journal of American Planning Association*; 35: 4, 216-224.
- Bos, D. (2014). *Monitor Burgerparticipatie 2013. Een inventarisatie van gemeentelijk beleid en activiteiten op het gebied van burgerparticipatie*. Den Haag: Huis voor democratie en rechtsstaat. Geraadpleegd op 4 juli 2018, van <https://www.prodemos.nl/wp-content/uploads/2014/02/Rapport-Monitor-Burgerparticipatie-2013.pdf>
- Creighton, J.L. (2005). *The Public Participatie Handbook: Making Better Decisions Through Citizen Involvement*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Edelenbos, J. & Monnikhof, R. (1998). *Spanning in interactie. Een analyse van interactief beleid in lokale democratie*. Instituut voor Publiek en Politiek, Amsterdam: 11-48.
- Moser, A., Stoffers, E., Melchior, I. van der Heijden, A., Heslen, I., Beckers-Houx, M. & Suntjens, F (2018). *Toolkit Patiëntenparticipatie in de Palliatieve Zorg, onderzoeks- onderwijs- en praktijkprojecten*. Heerlen/Sittard: Lectoraat Autonomie en participatie van chronisch zieken Zuyd Hogeschool en Zorgbelang Limburg.
- Schut, H. & Stoffelen, J. (2018). *Hoe maak je een effectief participatieplan?* Gelderland: Zorgbelang Gelderland.
- Stoffers, E., e.a. (herziene versie 2020). *Visie en uitgangspunten cliëntenparticipatie in onderwijs, onderzoek en innovatie*. Sittard: Burgerkracht Limburg.
- Van Houwelingen, P., Boelen, A., & Dekker, P. (2014). *Burgermacht op eigen kracht? Een brede verkenning van ontwikkelingen in burgerparticipatie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Bijlage 1:

Factsheet 'Meerwaarde van burgerparticipatie'

Om anderen te inspireren om aan de slag te gaan met het vorm en inhoud geven aan betekenisvolle burgerparticipatie kun je verschillende soorten meerwaarde voor het voetlicht brengen, namelijk:

- Kwalitatieve meerwaarde: verbeteren kwaliteit van beleid of projecten.
- Ethische meerwaarde: ethisch verantwoord om burgers mee te nemen in beslissingen die over hen gaan.
- Empowerende meerwaarde: door te participeren kan de burger soms in staat gesteld worden om optimaal gebruik te maken van zijn talenten, vaardigheden, kennis en capaciteiten. Met als gevolg dat ze daardoor ook in andere situaties sneller aanspraak zullen maken op hun talenten, vaardigheden, kennis en capaciteiten.

Als het duidelijk is wat de meerwaarde van participatie in een bepaald project is, kan dit uitgelegd worden aan andere (betrokkenen). Een maatschappelijke organisatie zal ook te inspireren zijn met ethische meerwaar-

de, terwijl een commerciële organisatie of onderzoeker beter te inspireren zal zijn met kwalitatieve meerwaarde.

De meerwaarde kan verschillen voor burgers en voor het beleid of project, daarom wordt hieronder de meerwaarde per categorie omschreven. Deze meerwaarde is afhankelijk van de vorm, doelgroep en context van burgerparticipatie. De volgende voorbeelden van meerwaarde zijn omschreven door Creighton (2005), Bos (2014) en Van Houwelingen, Boelen, & Dekker (2014), aangevuld met een aantal voorbeelden uit de brochure van Zorgbelang Gelderland, Schut & Stoffelen (2018) en onze eigen ervaringen.

Meerwaarde voor zowel het beleid of project als voor burgers

Kwalitatieve meerwaarde

- Verbeteren van de kwaliteit van het beleid of project; het sluit beter aan bij de leefwereld van de burger. Er is een uniek perspectief aan toegevoegd, waardoor het meer wordt bekeken als een totaalplaatje

in plaats van vanuit een vakgebied.

- Doordat de stem van de burger gehoord wordt, kan er ingespeeld worden op de wensen en behoeftes van de burgers.
- Verkleint de kloof tussen burger en professionals. Door samen te werken aan beleid of projecten zal men elkaars perspectieven beter begrijpen. Burgers zullen de door participatie verkregen informatie verspreiden onder andere burgers. Ze zullen behoeftes en visies van burgers presenteren aan professionals.
- Burgers hebben opvattingen over welke prioriteiten gesteld moeten worden.

Ethische meerwaarde

- Grotere legitimiteit van beslissingen en besluiten doordat degene die het aan gaat meebeslissen.
- Participatie versterkt de samenhang; burgers identificeren zich niet alleen met elkaar, maar ontwikkelen ook een gemeenschappelijke opvatting over het algemeen belang.

Empowerende meerwaarde

- Burgers leren vaardigheden door te participeren. Deze maken het makkelijker om later ook te participeren.
- Burgers worden geïnformeerd en voorlicht over het beleid of project; worden daardoor gestimuleerd hier meer invloed op uit te oefenen.

Meerwaarde specifiek voor het beleid of project

Kwalitatieve meerwaarde

- Beleid of projecten zullen meer geaccepteerd worden door de burgers. Er zal een groter draagvlak zijn omdat het beter aansluit bij de belangen van de burger. Onderwerpen van beleid of projecten die door burgers aangedragen worden sluiten beter aan bij wat burgers belangrijk vinden en zullen dus meer toegevoegde waarde hebben.
- Verminderen van kosten en vertraging doordat er minder weerstand is van de burgers bij de aanvang van een project of de ingang van het beleid. Participatie zorgt voor grotere efficiëntie.
- Kostenbesparing door burgers zelf taken uit te laten voeren: huidige niveau aan publieke voorzieningen lijkt onbetaalbaar te worden en ook projectbegroting zijn vaak krap.

- Ideeën of informatie van burgers genereren.
- Burgers kunnen andere burgers aandragen die mogelijk geschikt zijn voor participatie.
- Vergemakkelijkt implementatie omdat ook de burgers die participeerden achter het beleid of project staan en willen dat het uitgevoerd wordt. Ze zullen actief helpen bij de implementatie.
- Het helpt bij de reflectie op mogelijke maatschappelijke en ethische consequenties van een project of beleid.

Empowerende meerwaarde

- Doordat verschillende partijen participeren wordt er overeenstemming en betrokkenheid opgebouwd.
- Opbouwen van vertrouwen bij de burgers en samenwerkingspartners.

Ethische meerwaarde

- Behouden van geloofwaardigheid en wetmatigheid omdat het burgers inzichtelijk maakt hoe beslissingen en besluiten worden genomen en de burgers erbij betrokken zijn.
- Oplossen van conflicten tussen verschillende belangengroepen.

Meerwaarde specifiek voor burgers

Kwalitatieve meerwaarde

- Genomen beslissingen sluiten beter aan bij de wensen van burgers.

Ethische meerwaarde

- De mening en waarden van burgers worden meegenomen bij het maken van beslissingen.
- Burgers (steeds hoger opgeleid) hoeven niet langer te doen wat leiders bepalen, maar kunnen zelf actief bijdragen en meedenken.
- Door te participeren help je andere burgers.
- Biedt mogelijkheden om iets doen aan de onvrede over de huidige situatie.
- Burgers treden op als toezichthouder of tegenmacht/kracht en waken over het belang van burgers in het beleid of project.

Empowerende meerwaarde

- Door participatie ontwikkelen burgers zich. Het ondersteunt: de rede en morele ontwikkeling, zelfstandigheid, zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid van de burger.
- Nieuwe ervaring opdoen, iets doen waar je goed in bent.

Bijlage 2:

Factsheet 'Randvoorwaarden om burgerparticipatie tot een succes te maken'

Praktische randvoorwaarden om burgerparticipatie mogelijk te maken

- Er is extra tijd begroot voor professionals betrokken bij het project of het beleid zodat er ruimte is voor het ondersteunen van de burgers.
- Er is extra geld begroot voor participatie ten dienste van onkostenvergoedingen voor burgers waaronder minimaal de reis en parkeerkosten.
- De locatie (indien van toepassing) is fysiek bereikbaar voor de burgers (bijvoorbeeld rolstoeltoegankelijk, bereikbaar met OV).
- De burger heeft tijdig toegang tot de nodige informatie om te participeren (moet bijvoorbeeld de vergaderstukken ontvangen in een begrijpbare taal en een leesbaar lettertype).
- Het tijdstip van vergaderen (indien van toepassing) moet haalbaar zijn voor en in overleg met de burger (bijvoorbeeld niet tijdens de ochtendzorg).

Inhoudelijke randvoorwaarden om burgerparticipatie betekenisvol te laten zijn

- De burger participeert op een manier die voor hem of haar waardevol is.
- Heeft betrekking op beleid en projecten die de burger aan gaan en die zijn of haar leven ook daadwerkelijk beïnvloedt.
- Het is een georganiseerd proces om de burgers te betrekken. Het gebeurt niet incidenteel of toevallig. Er wordt door de organisatie of instantie die burgers wil betrekken beschreven hoe burgers participeren.
- Er is interactie tussen de organisatie die het project leidt en de burger die participeert. Burgers moeten voldoende worden geïnformeerd om waardevol te kunnen participeren, maar de participatie gaat verder dan alleen informeren.
- Burgers hebben daadwerkelijk invloed en als ze advies geven wordt er teruggekoppeld wat er met hun advies gedaan wordt.
- Burgers worden vanaf een zo vroeg mogelijk stadium bij het project betrokken en niet pas nadat er al veel belangrijke beslissingen zijn genomen.

Aanvullende elementen om burgerparticipatie tot een succes te maken

- Uitgangspunt is gelijkwaardigheid: ieder brengt zijn eigen gelijkwaardige deskundigheid in. Burgers hun deskundigheid gebaseerd op ervaringen en overige projectgroepleden de vakkennis en methodologische deskundigheid.
- Er vindt regelmatig een procesevaluatie plaats.
- Er wordt regelmatig waardering uitgesproken naar de burger: dit kan door complimenten te geven, burgers een keer mee te nemen naar een interessante bijeenkomst, door hun namen op producten te noemen, maar ook door een kleine financiële vergoeding, een bloemetje of een cadeaubon te geven. Een luisterend oor bieden is ook belangrijk.
- Er wordt een training gefaciliteerd voor de burger, gericht op hoe een burger kan participeren.
- Er participeren minimaal twee burgers; zo hebben ze een maatje om mee te overleggen en hebben ze een krachterige stem. Ook is het makkelijker om een bijeenkomst over te slaan.

Bijlage 3: Tools voor burgerparticipatie

Helpend bij het kiezen en vormgeven van een methodiek

- **De participatiewijzer:** zoek de meest geschikte participatiemethode op basis van mate van invloed, beleidsfase en doel.
www.participatiewijzer.nl/De-Participatiewijzer
- **Handreiking:** In gesprek met inwoners: goede voorbeelden en praktische tips: een verzameling van methoden en praktische voorbeelden om het gesprek op een speelse en laagdrempelige manier met inwoners te voeren.
www.gezondin.nu/kennisbank/kennisdossier-burgers-zijn-hoofdrolspelers/
- **De participatiewaaier:** een verzameling van tien slimme tools die je kan helpen bij het benutten van de denk- en doekracht van burgers.
www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2019-03/Participatiewaaier.pdf

Helpend bij het werken met een bepaalde methodiek

- **Voor het ophalen en werken met verhalen:** ‘Hoe u optimaal ervaringskennis en –deskundigheid kunt benutten’. Een tool om ervaringen te verzamelen, ervaringen te vertalen, beleid en uitvoering aanpassen, terugkoppeling geven.
www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/publication-attachment/ervaringskennis-in-beleid%20%5BMOV-13878957-1.0%5D.pdf
- Voor het online bevragen van een achterban: ‘Keuzewijzer E-tools’. Een keuzetool voor gemeenten / organisaties die inwoners online willen betrekken. Keuzewijzer bevat 21 E-tools en 15 praktijkvoorbeelden zodat je uit kan zoeken welke tool het beste bij je doelstelling past.
www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-06/keuzewijzer-e-tools.pdf

Helpend bij het betrekken van diverse doelgroepen

- **Checklist voor gemeenten:** Hoe kun je inwoners met een lage SES en/of migrantenachtergrond bereiken en betrekken? Een document met praktische tips over hoe je mensen met een lage SES en/of migrantenachtergrond kunt betrekken bij burgerparticipatie.
www.pharos.nl/documents/doc/checklist_voor_gemeenten-participatiechecker.pdf

Bijlage 4: Format voor een wervingsprofiel / vacaturetekst

Inhoud wervingsprofiel

Wervende titel

wie je zoekt

Beschrijving van het beleid, project of de ontwikkeling en de organisatie

naam organisatie en project, aanleiding, kort en bondig

Rol burgervertegenwoordiger

hoofdtak en de methode

Investering van de burgervertegenwoordiger

tijd per taak en duur project

Profiel burgervertegenwoordiger

wat voor burger je zoekt. Vb. ervaring, competenties, achtergrond

Wat bieden wij

wat de burger terug krijgt

Contactpersoon

naam, telefoonnummer, organisatie

Voorbeeld wervingsprofiel

Gezocht: burgers die mee willen denken over het dementievriendelijk maken van gemeente [x]

Samen dementievriendelijk wil de omgang van de samenleving met dementie verbeteren. Zodat mensen met dementie de eerste jaren in staat blijven om zelf de regie te houden. Zo kunnen ze zo lang mogelijk mee blijven doen in de maatschappij. Gemeente [x] wil een dementievriendelijke gemeente worden.

Wat is je rol?

Om een dementievriendelijke gemeente te worden heeft gemeente [x] een projectgroep opgestart. We zoeken een naaste of (ex)mantelzorger van iemand met dementie uit gemeente [x] die met ons mee wil denken over dementievriendelijk [x].

Wat voor tijdsinvestering wordt er van je verwacht?

- Je wil je voor 1 jaar binden aan dit project.
- Je wil maandelijks 2 uur vergaderen in het gemeentehuis van gemeente [x] en deze vergaderingen voorbereiden.
- Je wil tussendoor ongeveer 2 keer per maand feedback geven op stukken.

Wie zoeken we?

We zoeken iemand die

- Een naaste of mantelzorger is van iemand met dementie in gemeente [x].
- Niet alleen zijn eigen ervaring wil delen, maar kan ook overstijgend kan denken.
- Handig is met e-mail.
- In staat is om online feedback te geven.
- Kritisch en mondig is.

Wat krijg je ervoor terug?

- De mogelijkheid om bij te dragen aan verbetering leefomgeving van mensen met dementie in gemeente [x].
- Reiskostenvergoeding.
- Voor iedere vergadering ontvangt u een VVV-bon van 20 euro.

Meer weten of geïnteresseerd in deelname?

Indien u geïnteresseerd bent in deelname of vragen heeft kunt u contact opnemen met Gemeente[x]@dementievriendelijk.nl.

Bijlage 5:

Factsheet 'Vindplaatsen van burgers die mogelijk kunnen participeren'

Om een goede vindplaats te bedenken kun je je proberen in te leven in de doelgroep. Je kunt je hierbij bijvoorbeeld de volgende vragen stellen:

- Waar komt deze doelgroep vaak?
- Wat leest deze doelgroep graag?
- Heeft deze doelgroep toegang tot internet?
- Bereik ik met deze vindplaats heel de doelgroep? Moet ik aanvullende vindplaatsen zoeken?
- Hoe kan ik dat deel van de doelgroep bereiken die minder makkelijk participeert?

Voorbeelden van vindplaatsen

Papier:

- Regionale krant
- Dorps of stadblad
- Landelijke krant
- Tijdschriften die aansluiten bij je doelgroep
- Bladen uitgebracht door doelgroep: vb. blad van een patiëntenvereniging
- Parochiebladen

Digitaal:

- Social media: twitter, facebook, LinkedIn
- Website van de gemeente
- Website leefbaarheidsgroep

Fysiek:

- Buurthuizen
- Multifunctionele accommodaties
- Ziekenhuizen
- Zorginstellingen
- Kinderdagverblijven
- Scholen

Netwerken:

- Zorgbelangorganisaties
- Ouderenverenigingen
- Sportverenigingen
- Patiëntenverenigingen
- Via sleutelfiguren
- Via WMO raad, adviesraad
- Via welzijnsorganisaties
- Je eigen netwerk (buren, wijkraad)

Bijlage 6:

Factsheet 'Tips voor het eerste gesprek'

Het is belangrijk dat zowel de professional als de burger kijken of de burger past bij de opdracht. Maak niet alleen 'zakelijk' kennis, maar ook persoonlijk, bijvoorbeeld door hobby's en passies te delen. Dit zorgt voor een gelijkwaardige positie waardoor zaken makkelijker bespreekbaar zijn. Zo ben je laagdrempelig en dicht bij de burger. Creëer een veilige sfeer door een vertrouwde omgeving. Enthousiasmeer en prikkel de burger, maar laat hem in zijn waarde. Ben goed voorbereid: wat speelt er in de setting, welke zaken stel ik aan de orde?

Inhoudelijke bespreekpunten

- Geef inzicht in de organisatie, het hele project en de mogelijke taken en verantwoordelijkheden voor de burger. De werkzaamheden zijn echter nog niet vastgesteld, maar ook afhankelijk van de wensen die de burger heeft. Bespreek ook het doel van de samenwerking. Bespreek hierbij ook het traject en de planning. Bied genoeg structuur, maar ook genoeg openheid.
- Bespreek motivatie van de burger die mogelijk gaat participeren.
- Bespreek vaardigheden en kennis van de burger. Bespreek hierbij ook welke kennis en vaardigheden nog ontbreken en hoe deze eventueel aangevuld kunnen worden.
- Spreek duidelijk verwachtingen naar elkaar uit. Vraag hierbij dus ook wat de burger van jou verwacht en/of wat de burger van jou nodig heeft.
- Bespreek de onkostenvergoeding.

Sluit het gesprek af met dat jullie beide nadenken over of jullie het traject willen vervolgen en onder welke afspraken. De projectleider kan een verslag maken van de besproken afspraken. Deze kan vervolgens gebruikt worden voor tussentijdse evaluaties. Als je besluit samen verder te gaan maak dan afspraken over:

1. Doel van de samenwerking
2. Rollen, taken en verantwoordelijkheden
3. Traject en planning
4. Beslismomenten
5. Informatie-uitwisseling
6. Vertrouwelijke informatie van het onderzoek
7. Ondersteuning voor de cliënten
8. Vergoeding (reis- en onkosten, vacatiegelden)
9. Faciliteiten en toegankelijkheid

Bijlage 7:

Factsheet ‘Het participatiespel’

Het participatiespel is een hulpmiddel om de dialoog tussen burgers en de professionals op gang te brengen. Het wordt gespeeld met de professionals en de burgers die samenwerken in een beleidsvorming en/of project. Het spel stimuleert het uitspreken en formuleren van wederzijdse verwachtingen, wat de kans op verstoringen van het participatieproces verkleint. Door samen te bespreken waar de participant gaat participeren krijgt de professional ook zicht op wensen, behoeftes, belastbaarheid en vaardigheden van de participant. Het participatiespel helpt bij het bepalen van in welke fase en op welke niveaus participatie gewenst is.

De tabel hieronder is het spelbord. Horizontaal staan de categorieën van participatie weergegeven:

- Informeren: burger wordt geïnformeerd. Dit is geen participatie, maar wel noodzakelijk voor participatie.
- Consultatie: burgers worden eenmalig gevraagd om hun eigen ervaring en/of mening te delen. De vragende partij beslist zelf wat ze met deze ervaringen en meningen doen. Ze zijn niet verplicht om ze mee te nemen.
- Adviseren: burgers geven advies over het beleid of project wat bedacht is door de vragende partij. Ze kunnen hierbij bijvoor-

beeld ook oplossingen aandragen. Het is aan de vragende partij wat ze met het advies doen, ze mogen hier beargumenteerd van afwijken. Voor goede participatie is een terugkoppeling over het gegeven advies noodzakelijk.

- Partnerschap: burger is samenwerkingspartner voor een langere periode voor een specifieke beleidsvorming en/of project. De positie van de burger en professional hebben gelijke beslissingsbevoegdheid.
- Regie: burger neemt de eindbeslissing, maar wordt hierbij ondersteund door de professional.

	Informatie (burger weet mee)	Consultatie (burger denkt en praat mee)	Adviseren (burger adviseert, professional beslist)	Partnerschap (burger beslist en doet mee)	Regie (burger bepaalt, professional ondersteunt)
Vorbereiding					
Uitvoering					
Interventie					
Evaluatie					
Disseminatie					

Figuur 2: spelbord participatiespel

Verticaal worden de fases van beleidsvorming en/of project omschreven. In de matrix hierboven staat een voorbeeld van deze fases maar die kunnen ook verder uitgesplitst of anders ingedeeld worden. Professionals en burgers gaan vervolgens in dialoog over welke participatie in welke fase wenselijk is en door wie. Iedere soort burger heeft een eigen pion. Er

wordt ook besproken welke methode van participatie er gebruikt wordt (bijvoorbeeld projectgroep, klankbordgroep, interviews etc.). De matrix kan ingevuld worden voor de hele beleidsvorming en/of het hele project invullen, maar ook voor een korte periode. Dit kan herhaaldelijk gedaan worden. De matrix kan ook evaluatief gebruikt

worden. Dat helpt om de burgerparticipatie te evalueren en het proces voor de toekomst te verbeteren. Het is dan verstandig om ook belemmerende en bevorderende factoren voor burgerparticipatie in de beleidsvorming en/of project te noteren.

Hieronder een voorbeeld van een ingevulde matrix.

Niveau Fasen van beleid en/of project	Informatie (burger weet mee)	Consultatie (burger denkt en praat mee)	Adviseren (burger ad- viseert, professional beslist)	Partnerschap (burger beslist en doet mee)	Regie (burger bepaalt, professional onder- steunt)
Vorbereiding Opstellen werkplan			 1 2		
Uitvoering, Ervaring ophalen bij een brede groep Burgers		 3 2		 *	
Uitvoering, Voorlopig beleid opstellen en toetsen bij burgers			 4 4		
Evaluatie Proces			 4 4		
Evaluatie Uitkomst		 5			

- adviseur Burgerkracht Limburg, betrokken bij Platform Mantelzorg Limburg
- mantelzorgers met ervaring met participeren
- ervaringsdeskundigen, mantelzorgers uit gemeente speciaal geselecteerd om mee te denken op adviesniveau
- ervaringsdeskundigen, alle mantelzorgers uit gemeente

1. schriftelijke feedback geven (op werkplan of eindrapport)
2. mondelingen feedback geven (op werkplan)
3. deelnemen aan focusgroepdiscussie (over huidige mantelzorgbeleid en kansen)
4. deelnemen aan vergadering (over beleid of over proces)
5. enquête invullen

Bijlage 8:

Factsheet 'Belemmeringen voor burgerparticipatie en strategieën om ermee om te gaan'

Hieronder volgen opvattingen die een succesvolle burgerparticipatie in de weg staan met daarbij beschreven de strategieën om deze uit de weg te helpen of de impact ervan te verkleinen. 'Opvattingen van de vragende partij (organisaties of professionals waar je mee samenwerkt)', zijn argumenten die een vragende partij kan hebben om geen burgers te laten participeren. De strategieën kunnen gebruikt worden om organisaties te overtuigen, maar ook om (een deel van de) werknemers van de organisatie te overtuigen. De opvattingen beschreven bij 'opvattingen van burgers' maken het moeilijk om burgers te vinden om te participeren. Met die opvattingen kun je rekening houden tijdens de werving, waardoor de werving mogelijk soepeler loopt.

Opvattingen van de vragende partij

"Straks gaat het mis en dan ben ik verantwoordelijk"

Je wilt burgers laten participeren en je als vragende partij afzijdig opstellen. Als er iets mis gaat, ben je echter wel eindverantwoordelijke. De kans dat de participatie en daarmee de beleidsvorming of het project fout lopen kun je zo klein mogelijk maken door:

- Vooraf duidelijk af te stemmen wie wat doet en waar verantwoordelijk voor is. Zo

voorkom je onuitgesproken verwachtingen.

- Elkaar tussentijds goed op de hoogte blijven houden over wie wat doet. Als je weet waar iemand mee bezig is, is het makkelijker om tijdig in te grijpen als je verwacht dat het verkeerd kan gaan.
- Geef burgers niet de regie als het om een onderwerp gaat wat grote gevolgen kan hebben. Als je op partnerschapsniveau participeert dan blijf je als vragende partij beter op de hoogte.

“Burgers handelen alleen uit eigen belang”

Burgers handelen soms alleen op het niveau van hun leefwereld (kleinschalig), terwijl belangrijke beslissingen vaak op een groter en hoger niveau worden genomen. Dit probleem kun je verkleinen en/of voorkomen door:

- Burgers te kiezen die overstijgend kunnen denken.
- Burgers te kiezen uit meerdere leefwerelden, samen vertegenwoordigen ze een groter deel van de bevolking.
- Dilemma's waar bestuurders mee kampen

voorleggen aan de burgers, zo kunnen burgers zich beter inleven in de bestuurders. En andersom, dilemma's waar burgers mee kampen voorleggen aan bestuurders, zo kunnen bestuurders zich beter inleven in de burgers. Burgers en bestuurders met elkaar in gesprek laten gaan.

- Een persoon aanwijzen die de burgers ondersteunt in het vertalen van hun situatie naar een hoger niveau, als een soort tolk.

“Burgers beschikken niet over voldoende kennis of vaardigheden”

Burgers beschikken mogelijk niet over alle kennis en vaardigheden die nodig zijn om te participeren. Dit probleem is te verhelpen door:

- Burgers de informatie te geven die ze nodig hebben om te participeren.
- Burger te trainen / een cursus te geven.
- Burgers te kiezen met grote cognitieve vaardigheden / veel kennis hebben over het betreffende onderwerp.
- De taken die burgers invullen aan te laten sluiten bij hun cognitieve vaardigheden.
- Als professional realiseren dat burgers kennis hebben aanvullend op die van jou. Ze hebben mogelijk geen vakkennis maar wel veel ervaringen over hun persoonlijke situatie of dingen waar de uiteindelijke doelgroep tegen aan loopt.

“Burgers die participeren zijn allemaal negatief. Ze komen alleen in actie als ze zelf de nadelen ondervinden”

Burgers zullen sneller gemotiveerd zijn om te participeren als ze ontevreden zijn of als ze verbeterpunten zien. Dit hoeft geen probleem te zijn. Dit kan juist helpend zijn.

- Als je actief burgers werft bereik je ook de burgers die het onderwerp belangrijk vinden, maar niet per se ontevreden zijn over de huidige situatie.
- Zie het als iets positiefs, deze burgers zijn echt intrinsiek gemotiveerd om iets te veranderen.

“De representatieve burger bestaat niet”

Dat klopt, maar dat is ook niet altijd noodzakelijk:

- Je kunt burgers van verschillende achtergronden, leeftijden en opleidingsniveau bij je beleid en/of projecten beleidsvorming betrekken om een relatief representatieve groep te krijgen. Zeker met een kwantitatief onderzoek kun je veel mensen bereiken.
- Je hoeft niet altijd te streven naar representativiteit, ook een niet representatieve burger kan je beleid of project verbeteren.
- Een burger die relatief representatief is voor de doelgroep (vaak niet alle burgers) is mogelijk wel te vinden.

“Burgerparticipatie kost te veel geld en tijd”

Het kost inderdaad geld en tijd maar het levert ook tijd en geld op:

- Het vergroot vaak de kansen van implementatie en de kwaliteit van de projecten. Daarmee verdien je (een deel van) de investering terug.
- Het kost nog meer tijd als achteraf burgers protesteren tegen je beleid of project omdat het niet aansluit bij hun leefwereld en je het moet gaan aanpassen.

“Er ontstaat meer ongelijkheid tussen de burgers, doordat de elite vaker participeren krijgen ze meer macht”

Dit heb je als vragende partij deels zelf in de hand. Jij kan kiezen wie er participeert. Zorg voor een grotere spreiding in soorten burgers.

- Werf juist in andere doelgroepen dan hoog opgeleiden, goedgebekte en autochtone groepen. Zoek mensen passend bij de doelgroep waar het project zich op richt.
- Zorg dat je wervingstekst en strategie ook aantrekkelijk is voor burgers in een kwetsbare positie (bijvoorbeeld laaggeletterden).

“Het zijn beroepsburgers, in plaats van burgervertegenwoordigers”

Degene die participeren zijn vaak dezelfde waardoor ze bijna beroepsburgers zijn in plaats van burger. Dit kun je voorkomen door andere burgers te werven.

- Zoek burgers met minder participatie ervaring en zet eventueel de ervaren burgers in om burgers te werven. Zij hebben vaak een grote achterban.
- Het is niet erg als burgers ervaring hebben met participeren. Iemand die continu het belang van de burger benadrukt levert vaak veel op. Een burger hoeft niet representatief te zijn voor de doelgroep om een waardevolle input te leveren.

Opvattingen van burgers

“Ik heb geen tijd om te participeren”

Burgers hebben het druk en niet altijd tijd om te participeren. Hier kun je rekening mee houden door:

- Geef als vragende partij duidelijk aan wat de tijdsinvestering zal zijn.

- Geef als vragende partij aan dat burgers hun grenzen duidelijk aan moeten geven tijdens het participatieproces.
- Neem burgers mee bij het plannen van vergaderingen; tijd en locatie
- Beperk de belasting voor burgers. Bijvoorbeeld elkaar spreken via de telefoon of schriftelijke feedback geven scheelt reistijd.
- Probeer juist de burgers te vragen die nog niet veel vrijwilligerswerk doen of nog niet participeren. Zo wordt de groep waar je uit kan putten groter.

“Ik heb geen zin om te participeren”

Niet iedere burger heeft zin om te participeren, dit hoeft geen probleem te zijn.

- Probeer burgers te benaderen die wel geïnteresseerd zijn.
- Maak de voordelen van burgerparticipatie inzichtelijk.
- Zet een beloning tegenover burgerparticipatie.

“Ik heb geen geld om te participeren”

Burgers willen vaak niet dat participatie hun geld kost. Dit probleem kun je beperken door:

- Burgers een onkostenvergoeding te bieden.

Figuur 1

Werkboek

Dit werkboek helpt je om het stappenplan te doorlopen voor je eigen casus.

Stap 1: Doel van burgerparticipatie formuleren

Formuleer het doel van Burgerparticipatie.
Het doel van Burgerparticipatie is:

Stap 2: Ruimte voor invloed burgers vaststellen

Omschrijf de ruimte voor inspraak en het budget en de ondersteuning die beschikbaar zijn.
De ruimte voor inspraak is:

Het budget en de ondersteuning die beschikbaar zijn:

Stap 3: Bepaal in welke fase(s) en activiteiten van beleidsvorming en/of projecten je burgers wilt betrekken en met welk doel.

Vul in onderstaande tabel de kolumnen met stap 3 in:

Fasen* (Stap 3)	Activiteit per fase** (stap 3)	Doel van participatie per activiteit** (stap 3)	Niveau (stap 4a)	Methodieken (stap 4b)	Wie of welke (groep) burger(s) (Zie stap 5a)
Vorbereiding					
Uitvoering					
Interventie					
Evaluatie					
Disseminatie					

Stap 4: Bepaal welke niveaus en methodieken van burgerparticipatie je wilt toepassen.

In de vorige stap heb je per fase de activiteiten en het doel van participatie aangegeven. Nu ga je kijken naar welke niveaus van participatie (4a) en methodieken (4b) erbij horen.

Vul in bovenstaande tabel de kolumnen met stap 4 in.

Stap 5: Werven van Burgers

Vul in bovenstaande tabel de kolom met stap 5a in.

Omschrijf wie of welke (groep) burgers je zoekt:

Omschrijf hoe je deze (groep) burgers het beste kunt bereiken:

Maak een wervingsprofiel

Wervende titel (wie je zoekt):

Beschrijving van het beleid, project of de ontwikkeling en de organisatie

(naam organisatie en project, aanleiding, kort en bondig)

Rol burgervertegenwoordiger (hoofdtak en de methode)

Investering van de burgervertegenwoordiger (tijd per taak en duur project)

Profiel burgervertegenwoordiger (wat voor burger je zoekt. Vb. ervaring, competenties, achtergrond)

Wat bieden wij (wat de burger terug krijgt)

Meer weten of geïnteresseerd in deelname? (vermelden contactpersoon voor burger)

Stap 6: Aan de slag met de geworven burgers

Vul het spelbord van het participatiespel in.

Niveau Fasen van beleid en/of project	Informatie (burger weet mee)	Consultatie (burger denkt en praat mee)	Adviseren (burger adviseert, professional beslist)	Partnerschap (burger beslist en doet mee)	Regie (burger bepaalt, pro- fessional ondersteunt)
Vorbereiding					
Uitvoering					
Evaluatie					
Disseminatie					

=

=

=

=

NB: In dit werkboek kan helaas de matrix niet met de poppetjes gevuld worden, je kunt alleen tekst in de tabel typen.

Wil je een digitale versie van de participatiematrix? Die is los verkrijgbaar in een PP bestand bij Burgerkracht.

burgerkracht Limburg

